



UDC: 343.37(045)(575.1)

# XORIJIY DAVLATLARDA AXLOQQA QARSHI JINOYATLARNING JINOIY-HUQUQIY MASALALARI

**Tosheva Maftuna Anvar qizi,**  
Mehnat va ijtimoiy munosabatlar  
akademiyasi o'qituvchisi,  
TDYU tayanch doktoranti  
ORCID: 0000-0003-4475-0888  
e-mail: maftunaaslonova@gmail.com

**Annotatsiya.** Maqolada chet el qonunchiligida jamoat axloqiga qarshi jinoyatlar haqida so'z yuritilgan. Fohishalik, pornografik mahsulotlar savdosi, tarix va madaniyat yodgorliklarini vayron qilish hamda shikastlash, dafn etilgan joylarni tahqirlash bilan bog'liq jinoyatlarga alohida e'tibor qaratilgan.

**Kalit so'zlar:** jamoat axloqiga qarshi jinoyatlar, fohishalik, pornografik mahsulotlarning noqonuniy aylanishi, tarix va madaniyat yodgorliklarini yo'q qilish yoki buzish, murdani jarohatlash yoki odamlarning dafn etilgan joylari.

## УГОЛОВНО-ПРАВОВЫЕ ВОПРОСЫ ПРЕСТУПЛЕНИЙ ПРОТИВ МОРАЛИ В ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАНАХ

**Тошева Мафтуна Анвар кизи,**  
преподаватель Академии  
трудовых и общественных отношений,  
базовый докторант Ташкентского  
государственного юридического университета

**Аннотация.** В статье рассмотрены преступления против общественной нравственности в зарубежном законодательстве. Особое внимание уделено преступлениям, связанным с проституцией, оборотом порнографической продукции, уничтожением и повреждением памятников истории и культуры, а также осквернением мест захоронения людей.

**Ключевые слова:** преступления против общественной нравственности, проституция, незаконный оборот порнографической продукции, уничтожение или повреждение памятников истории и культуры, надругательство над трупом или местами захоронения людей.

## CRIMINAL ISSUES OF CRIMES AGAINST MORALITY IN FOREIGN COUNTRIES

**Tosheva Maftuna Anvar kizi,**

Teacher of the Academy of  
Labor and Social Relations,

Doctoral Student at Tashkent State University of Law

**Abstract.** *The article deals with crimes against public morality in foreign legislation. Particular attention is paid to crimes related to prostitution, trafficking in pornographic products, destruction and damage to historical and cultural monuments as well as desecration of burial sites.*

**Keywords:** *crimes against public morality, prostitution, illegal circulation of pornographic products, destruction or damage of historical and cultural monuments, desecration of a corpse or burial places of people.*

Jamiyatning ijtimoiy tashkil etilishi va rivojlanishi tarixida, xoh quldorlik davri bo'lsin, xoh feodal, burjua yoki zamonaviy postindustrial jamiyat bo'lishidan qat'i nazar, ma'naviyat, madaniyat va axloqni rivojlantirish masalalari hamisha muhim o'rin tutgan.

Xorijiy qonunchilikni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, hozirgi vaqtda dunyoning deyarli barcha mamlakatlarida ma'lum darajada jamoat axloqini jinoiy-huquqiy himoya qilish bilan bog'liq bo'lgan normalar mavjud.

Jamiyatning axloqiy asoslari va an'alariga qarshi jinoyatlar tizimiga oid ko'pchilik Yevropa davlatlari qonunchiligi XIX asrda shakllangan. Axloqqa qarshi jinoyatlarni tizimlashtirishda ikkita asosiy yondashuv belgilandi: ba'zi mamlakatlarda axloqqa qarshi tajovuzlar jinsiy erkinlik va daxlsizlikka qarshi jinoyatlar (zo'rlash, fohishalikka jalb qilish, voyaga yetmaganlar bilan yaqin munosabatlarga kirishish va boshqalar) sifatida qarala boshlangan bo'lsa, boshqa davlatlarda jamoat axloqi boshqa himoyalangan munosabatlar (konstitutsiyaviy, oilaviy, shaxsiy va boshqalar) bilan birgalikda himoya qilindi. Shuni aytishimiz mumkinki, Fransiya jinoyat huquqida jamoat axloqiga qarshi jinoyatlar jamoat tinchligiga qarshi jinoyatlar turlariga kiradi. Vengriya Jinoyat kodeksining "Axloqqa qarshi jinoyatlar" bo'limida nafaqat pornografik asarlarni tarqatish, fohishalik bilan shug'ullanish, qarindoshlar o'rtasidagi jinsiy aloqa kiritilgan, balki nomusga tegish ham axloqqa qarshi jinoyat sifatida keltirilgan [1].

Bugungi davrga kelib, chet el qonunchiligida axloqqa qarshi jinoyatlar tizimi katta o'zgarishlarga uchradi. Shu munosabat bilan ko'plab jinoyat kodekslariga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritildi.

Amerika jamiyatida boshqa mamlakatlarda bo'lgani kabi gomoseksualizm va fohishalik yoshlar va oila ideallarini buzadi, shuningdek, OITS va jinsiy yo'l bilan yuqadigan kasalliklar tarqalishiga sabab bo'ladi, deb qaraladi. Muxoliflar pornografiya



nomusga tegish va boshqa jinsiy jinoyatlarni rag'batlantiradi, degan fikrni ilgari suradi. Spirtli ichimliklar, giyohvandlik va qimor o'yinlari shaxsning halokati va o'zini o'ldirish darajasining oshishi, shuningdek, oilaning beqarorligi hamda buzilishiga sabab bo'ladi. Giyohvand moddalar, spirtli ichimliklar iste'mol qilishni qonuniy ravishda taqiqlash, noqonuniy qimor o'yinlarini tashkil etish, fohishalik va pornografiyani taqiqlash tarafdorlari ushbu "illatlar" qashshoqlik, davlatdagi ijtimoiy, iqtisodiy, mafkuraviy inqirozning sabablaridan biri ekanligini ta'kidlaydilar. Ularning tarqalishi, qator olimlarning fikricha, jamiyatning tanazzulga uchrashiga olib kelishi mumkin [2, 287-b.].

Bugungi kunda bir qancha davlatlarda qonuniy fohishalik bilan shug'ullanish qonunchilik bilan taqiqlanmagan. Avstriya, Buyuk Britaniya, Braziliya, Gretsiya, Daniya, Isroil, Irlandiya, Italiya, Kanada, Latviya, Livan, Niderlandiya, Peru, Turkiya, Urugvay, Finlandiya, Chili, Shveysariya, Ekvador va Avstraliya hamda Meksikaning ba'zi shtatlari, AQShning Nevada va Rod-Aylend shtatlari shular jumlasidan. Shuningdek, yuqorida keltirilgan davlatlarda fohishalik bilan shug'ullanish qoidalarini buzganlik uchun javobgarlik belgilangan. Mazkur davlatlar jinoyat qonunchiligi ushbu faoliyat bilan bog'liq normativ talablarni buzganlik uchun jazolarni nazarda tutadi. Bunday huquqbuzarliklarga quyidagilar kiradi: jamoat joyida, maktab, bog'cha, ta'lim markazlari, diniy muassasa hududiga yaqin hududda jinsiy aloqa xizmatlarini taklif qilish, voyaga yetmagan bolalarning oldida jinsiy aloqa qilish kabilar qonunchilikda o'rnatilgan talablarni buzish hisoblanadi.

Shu bilan birga, ushbu mamlakatlarning aksariyatida fohishaxonalar saqlash, intim xizmatlarni ommaviy taklif qilish qonuniy ravishda taqiqlangan. Fohishaxonalar ochishga faqat Germaniya, Livan, Niderlandiya, Yangi Zelandiya, Turkiya, Shveysariya, Nevada shtatining (AQSh) ayrim okruglarida ruxsat berilgan. Fransiyada bunday uylar 1939-yil, Italiyada esa 1958-yilda taqiqlangan. Bir qator mamlakatlarda fohishalarni ro'yxatga olish va ularning faoliyatini tartibga solish tizimi mavjud. Avstriya, Germaniya, Latviya, Livan, Niderlandiya shunday davlatlar sirasiga kiradi.

Umuman olganda, hozirgi zamonaviy dunyoda jinoyat huquqining fohishalikka ta'sirini shartli ravishda uch turga bo'lishimiz mumkin:

1) fohishalikka liberal munosabatda bo'ladigan davlatlar, ya'ni qonuniy fohishalik bilan shug'ullanish mumkin bo'lgan davlatlar (Germaniya, Latviya, Niderlandiya, Yangi Zelandiya, Shveysariya, Nevada (AQSh)). Mazkur davlatlarning jinoyat qonunchiligini batafsil yoritadigan bo'lsak, fohishalikning ayrim turlari jinoyat turidan chiqarilgan hamda qonuniy fohishalikka ruxsat berilgan. Qo'shmachilikka ancha yengil jazo chorasini nazarda tutuvchi javobgarlik belgilangan. Bunda huquqbuzarlik jinoiy foyda olish yoki zo'rlash, majburlash belgilarini saqlamagan bo'lishi kerak.

Shuni ham aytish kerakki, o'ta xavfli holatlarda, ya'ni bolalarni fohishalikka jalb qilish yoki odam savdosi bilan bog'liq bo'lgan jinoyatlar uchun javobgarlikni og'irlashtiruvchi jazo turlari nazarda tutilgan;

2) fohishalikka o'rtacha-repressiv munosabatda bo'ladigan davlatlar. Bu kabi davlatlarda jinoyat huquqida fohishalik uchun javobgarlik o'rnatuvchi normalar mavjud, lekin ular og'ir jazolarni ko'zlovchi normalar hisoblanmaydi (Rossiya, Yaponiya, Isroil, Fransiya, O'zbekiston, Qozog'iston, Tojikiston, Armaniston,

Ozarbayjon). Mazkur davlatlarda fohishalik bilan shug'ullanish qonunga zid faoliyat hisoblanadi va bu kabi faoliyatlarga nisbatan jazo choralarini ko'zlovchi normalar o'rnatilgan;

3) qattiq-repressiv tartibda munosabatda bo'ladigan davlatlar, ya'ni mazkur davlatlar jinoyat qonunchiligida og'ir jazolarni nazarda tutuvchi normalar o'rnatilgan (bularga musulmon huquqiga asoslangan davlatlarni misol keltirish mumkin: Afg'oniston, Pokiston, Qatar, BAA, Saudiya Arabistoni, shuningdek, Xitoy hamda Malayziyaning ba'zi shtatlari). Ushbu mamlakatlar jinoyat qonunida jinsiy xizmat ko'rsatish bilan birga, uni tashkil qilish ham jinoyat sanaladi. Aytishimiz mumkinki, yuqoridagi davlatlarning aksariyati jinoyat qonunchiligi shariat normalariga asoslangan bo'lib, bu kabi jinoyatlar zino deb ataladi. Shariat normalariga asoslangan davlatlarda fohishalik bilan shug'ullangan ayol yoki erkak, agar uning oilasi bo'lsa, o'lim jazosi bilan javobgarlikka tortiladi. Agar oilali bo'lmagan taqdirda, 100 darra urish bilan javobgarlikka tortiladi. Bugungi kunda ushbu norma arxaik norma hisoblanib, qattiq tartibdagi isbot (ikkita erkak yoki to'rtta ayol guvoh) talab qilgani uchun amalda qo'llanilmaydi [3, 101–102-b].

Afsuski, kundalik hayotda jinsiy munosabatlar sohasida u yoki bu darajada ijtimoiy axloqni "buzuvchi" salbiy unsurlar tobora ko'payib borishi bilan shakllanayotgan noqulay vaziyatni qayd etmaslik mumkin emas. Masalan, 2018-yilda Polshaning Madmind Studio studiyasidan Agony (Agony) nomli shaxsiy kompyuter uchun chiqarilgan o'yin ochiq zo'ravonlik sahnalarini ko'rsatib, pornografiya va umuman, buzuq jinsiy aloqa elementlarini targ'ib qildi. Dastlab zo'ravonlik sahnalari va haddan tashqari aniq sahnalar sud hukmi hamda studiya yopilishi sababli ishlab chiquvchilar tomonidan kesildi, ammo o'sha yilning oktabr oyida o'yin foydalanuvchilari tomonidan olingan past reytinglarga qaramay, senzurasiz yangi versiyasi chiqarildi [4].

"Pornografiya" atamasi (yunoncha " pornos " – erkin va " grapho " – yozaman) ma'lum bir jamiyatda hukmron bo'lgan axloqiy me'yorlarga muvofiq qabul qilinishi mumkin bo'lmagan jinsiy mavzudagi asarlarni bildirish uchun ishlatiladi. Pornografiyaga bir ma'noli, behayo, jinsiy aloqaning matn, rasm va hokazolarda tasvirlangan shahvoniy tasviri sifatida qaraladi. Bunday materiallar fuqarolarning qadr-qimmatini kamsitish, psixologik noqulaylik tug'dirish, zo'ravonlikni targ'ib qilish va jinsiy jinoyatlarni qo'zg'atishga qaratilgan [5].

Har bir tarixiy davr pornografiyaning o'ziga xos ta'rifiga ega (huquqiy yoki doktrinal). Bu jamiyatga xos bo'lgan so'z erkinligi, ijod erkinligi va jinsiy erkinlik sohasidagi ruxsat etilgan va ruxsat etilmagan chegaralar haqidagi qarashlarni aks ettiradi. Jamiyat qanchalik erkin va liberal bo'lsa, u tan oladigan "pornografiya" ta'rfi shunchalik tor va obyektiv (ya'ni kamroq baholovchi) bo'ladi [6].

Hozirgi vaqtda pornografiyani yaratish va tarqatish uchun javobgarlik deyarli barcha mamlakatlar jinoyat qonunlarida nazarda tutilgan. Biroq bu hodisani kriminallashtirishda davlatlarning milliy va madaniy xususiyatlarini aks ettiruvchi ko'plab huquqiy nuanslar, shuningdek, jinoiy siyosatning umumiy ko'rsatmalari va usullaridagi farqlar mavjud.





Zamonaviy davlatlarning pornografiyaga nisbatan jinoiy siyosatini tahlil qilish ushbu ijtimoiy va huquqiy hodisa uchun javobgarlikning ikkita asosiy, fundamental yondashuvini ajratib ko'rsatishga imkon beradi. Ulardan birinchisi – qat'iy cheklangan chegaralarda pornografiyaning qonuniy aylanishi imkoniyatini taxmin qilish; ikkinchisi – jinoiy jazo bilan bunday muomalani to'liq taqiqlashga to'g'ri keladi.

Pornografiyani qisman qonuniylashtirish usuli so'nggi yillarda, birinchi navbatda, Yevropa va AQShda keng tarqaldi. Hozirda Avstraliya, Avstriya, Ozarbayjon, Albaniya, Armaniston, Belgiya, Bosniya va Gersegovina Federatsiyasi, Vengriya, Germaniya, Gruziya, Daniya, Ispaniya, Qozog'iston, Kolumbiya, Kosta-Rika, Latviya, Makedoniya, Niderlandiya, Norvegiya, Peru, Polsha, Rossiya, AQSh, Tojikiston, O'zbekiston, Fransiya, Chexiya, Shveysariya, Shvetsiya, Estoniya, Yaponiya kabi davlatlarda mavjud.

Ba'zi mamlakatlarda (Germaniya, Latviya, Finlandiya, Chexiya, Shveysariya) jinoyat qonunchiligi barcha pornografik mahsulotlarni ikki toifaga ajratadi: nisbatan yo'l qilingan ("oddiy" pornografiya) va mutlaqo mumkin bo'lmagan ("malakali" pornografiya). Oxirgi turkumga bolalar pornografiyasi, shuningdek, zo'ravon jinsiy harakatlar va ba'zi jinsiy buzuvchiliklarning tasvirlari kiradi. Masalan, Shveysariya Jinoyat kodeksida (198-moddaning 3-qismi) "malakali" pornografiya predmeti "o'z mazmuniga ko'ra, bolalar yoki hayvonlar bilan jinsiy aloqada bo'lish, jinsiy zo'ravonlik harakatlarini o'z ichiga oladi" deb belgilangan. Latviya Jinoyat kodeksiga ko'ra (166-moddaning 2-qismi), "bolalardan jinsiy foydalanish, odamlarning hayvonlar bilan jinsiy aloqa qilishlari, nekrofiliya yoki pornografik zo'ravonlikni tasvirlaydigan pornografik xarakterdagi materiallar" javobgarlikni o'g'irlashrituvchi holatlar hisoblanadi [6, 110-b].

Polsha Jinoyat kodeksining 202-moddasiga muvofiq, voyaga yetmaganlar, ya'ni 15 yoshga to'lmagan shaxslarga pornografik materiallar yoki mahsulotlarni namoyish qilish jinoyat hisoblanadi. Voyaga yetmaganlar ishtirokida yoki zo'ravonlik qo'llagan holda yoki hayvonlar ishtirokida pornografik tarkibdagi materiallarni tayyorlagan, tarqatgan shaxslar 3 oydan 5 yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi [7].

Shvetsiyaning "Jamoat tartibiga qarshi jinoyatlar to'g'risida"gi jinoyat qonuni pornografiyaga oid beshta moddadan iborat. Ularning dispozitsiyasi jinoyatlarning batafsil tavsifi bilan ajralib turadi. Shvetsiya Jinoyat kodeksining 10a-bobi bolalar pornografiyasini taqiqlashni belgilaydi hamda qasddan va ehtiyotsizlik bilan sodir etilgan jinoyatlarni o'z ichiga oladi. Qasddan jinoyatlar qilish tarqatish, tashish, qarz berish, namoyish qilish, sotib olish yoki sotib olishni taklif qilish, xaridor va sotuvchi o'rtasidagi aloqani osonlashtirish hamda boshqa qadamlardan tashkil topgan va bolalar pornografiyasi jinoyatlari sifatida tasniflanadi. Ushbu qilmish uchun ikki yildan ortiq bo'lmagan muddatga ozodlikdan mahrum qilish jazosi belgilangan [8].

Germaniya Jinoyat kodeksiga qaraydigan bo'lsak, pornografik mahsulotni tarqatish qonunga zid hisoblanib, 1 yilgacha ozodlikdan mahum qilish yoki jarima tarzidagi jazo chorasi qo'llanadi. Mazkur jinoyatni og'irlashtiruvchi holatlar: zo'ravonlik yoki hayvonlarga nisbatan jinsiy harakatlar aks ettirilgan pornografik kontentni tarqatish, 14 yoshga to'lmagan bolalar ishtirok etgan pornografik materiallarni sotish va

tarqatish, saqlash, egalik qilishga nisbatan 3 yilgacha ozodlikdan mahrum qilish yoki jarima jazosi qo'llanishi nazarda tutilgan [9].

Yuqorida sanab o'tilgan mamlakatlar uchun umumiy bo'lgan sxemaga ko'ra, "malakali" pornografiyani ishlab chiqarish va tarqatish har doim jazolanadi. Oddiy pornografiyani tarqatish esa faqat maxsus o'rnatilgan hollarda (bolalar yoki cheksiz auditoriyaga namoyish qilish) javobgarlikka tortiladi.

Xorijda madaniy meros obyektlarini muhofaza qilish bo'yicha huquqiy institutlarning shakllanishi va rivojlanishiga tarixiy davrlarning ketma-ket o'zgarishi, muhim madaniy va tarixiy voqealar hamda turli huquq tizimlarining an'analari ta'sir ko'rsatdi. Shuning uchun jinoiy-huquqiy institutlarni tahlil qilish, chet el qonunchiligida madaniy meros obyektlariga nisbatan sodir etilgan qilmishning jazolanishini aniqlashda yondashuvlar huquqiy tizimlarga muvofiq amalga oshirilishi kerak. Huquq nazariyasida huquqiy tizimlar juda xilma-xil: romano-german (kontinental) huquq tizimi; anglo-sakson huquqiy tizimi (umumiy huquq); diniy-an'anaviy huquqiy tizimlar; musulmon huquqiy tizimi va boshqalar. Shunga ko'ra, madaniy meros obyektlari (tarix va madaniyat yodgorliklari, madaniy meros obyektlari)ga tajovuz qilganlik uchun javobgarlikni ko'zda tutuvchi xorijiy qonun hujjatlari normalari ikkita asosiy huquqiy tizimni o'rganish asosida ko'rib chiqiladi: romano-german va anglosakson [10, 3-b.].

Turli davrlar va madaniyatning madaniy meros obyektlari eng ko'p bo'lgan mamlakat Italiyadir. Italiya jahon darajasidagi madaniy meros obyektlari soni bo'yicha eng boy davlatlardan biridir. Mazkur davlat XIX-XX asrlarda tarix va madaniyat yodgorliklari hamda madaniy boyliklarga qarshi noqonuniy harakatlardan eng ko'p jabr ko'rgan mamlakatga aylandi [11, 65-b.]. Italiya Respublikasi Jinoyat kodeksida mamlakatning tarixiy va madaniy merosiga qarshi jinoyatlar sodir etganlik uchun jinoiy javobgarlikni nazarda tutuvchi moddalar mavjud. Italiya Jinoyat kodeksining 733-moddasida "o'z harakatlari bilan yodgorlik yoki boshqa muhim madaniy ahamiyatga ega obyektni vayron qilgan, yomonlashtirgan yoki shikastlagan shaxslar jinoiy javobgarlikka tortiladilar" deb belgilangan [12]. Italiyaning 490-sonli Farmoni va Italiya Jinoyat kodeksi normalari bir-biriga zid kelmaydi. 490-sonli Farmonda maxsus subyektlar – bino va inshootlarning egalari harakatlari (harakatsizligi) natijasida tarixiy, madaniy yoki arxeologik meros obyektining yo'q qilinishi yoki shikastlanishi jinoiy javobgarlikni vujudga keltirishni nazarda tutgan [13]. Italiya Jinoyat kodeksining 733-moddasida ko'ra, yodgorlik yoki boshqa muhim obyektni buzgan, kamsitgan yoki shikastlagan har bir kishi bir yilgacha ozodlikdan mahrum qilinadi yoki jarima bilan javobgarlikka tortiladi.

Mansabdor shaxsni jinoiy javobgarlikka tortishga nisbatan xuddi Italiya jinoyat qonunchiligidек yondashuv Fransiyaning jinoiy qonunchiligida ham qabul qilingan. Fransiya Respublikasi Jinoyat kodeksining 322-2-moddasida madaniy boylik ishonib topshirilgan davlat xizmatchisi, jamoat manfaati keltiruvchi shaxs, uni saqlash va undan foydalanish uchun jinoiy javobgarlik nazarda tutilgan. Tarix va madaniyat yodgorliklari Fransiya Jinoyat kodeksining 322-2-moddasida "mulkning shikastlanishi, sinishi" nazarda tutilgan norma orqali muhofaza qilinadi va uch yil ozodlikdan mahrum qilish yoki 300 ming frank miqdorida jarima bilan jazolanadi, agar bu mulk:



arxeologik topilma yoki muzeylar, kutubxonalar yoki arxivlarda joylashgan obyekt; davlat organlari yoki mansabdor shaxslar tomonidan tashkil etilgan tarixiy, madaniy yoki ilmiy xarakterdagi ko'rgazmada namoyish etilayotgan obyekt hisoblansa [14].

Buyuk Britaniyada madaniy meros obyektlari uchun davlat muhofazasi va zamonaviy foydalanishni tartibga soluvchi yagona qonun hujjatlari mavjud emas. Tarixiy va madaniy yodgorliklarni muhofaza qilish to'g'risidagi nizomlar alohida qonun hujjatlarida aks etgan. 1969-yildagi "Bo'sh cherkovlar va boshqa ibodat joylari to'g'risida"gi; 1962-yildagi "Mahalliy hokimiyatlarning tarixiy binolarga nisbatan huquqlari to'g'risida"gi; 1972-yildagi "Jang maydonidagi yodgorliklar to'g'risida"gi; 1974-yildagi "Shahar va qishloq joylarini obodonlashtirish to'g'risida"gi qonunlar hujjatlari shular jumlasidan. 1979-yilda qabul qilingan "Qadimiy obidalar va arxeologik yodgorliklar to'g'risida"gi Qonun alohida e'tiborga molik bo'lib, unda "yodgorliklar" va "qadimgi davr yodgorliklari" tushunchalari ochib berilgan. Qonun bilan qo'riqlanadigan arxitektura obyektini qasddan yo'q qilish, shikastlash 1000 funt sterlinggacha miqdorda jarima va (yoki) ikki yilgacha ozodlikdan mahrum qilish tarzidagi jinoiy javobgarlikka sabab bo'ladi [15, 27-b.].

Qo'shma Shtatlarda milliy bog'lar tizimi yaratilgan. Mamlakatning tabiiy, madaniy va tarixiy merosini muhofaza qilishni tartibga soluvchi qonunlar mavjud. Qonun bunday bog'larga tashrif buyurish qoidalarini, shuningdek, himoya qilish choralari va ulardan foydalanish qoidalarini belgilaydi. Arxeologik yodgorliklar bilan bog'liq tadqiqot ishlariga alohida e'tibor beriladi [15]. Qonun buzilgan taqdirda, shaxslar javobgarlikka tortiladi. Qo'llanadigan asosiy jazolar jarima va qamoqdir [16, 5-b.].

Germaniya Jinoyat kodeksida nafaqat o'lgan shaxsning jasadi va uning dafn qilingan joyi, balki uning xotirasiga nisbatan sodir etilgan harakatlar uchun javobgarlikni tartibga soluvchi bir nechta qoidalar mavjud. Shunday qilib, Germaniya Jinoyat kodeksining 168-moddasi 1-qismiga ko'ra, marhumning jasadi yoki uning bir qismi, shuningdek, o'lgan homila, uning bir qismi yoki marhumning kulini qonuniy egalikdan noqonuniy olib qo'yganlik uchun yoki unga nisbatan "haqoratli o'zboshimchalik" sodir etilgan bo'lsa, jarima yoki uch yilgacha jazo tayinlanadi. Germaniya Jinoyat kodeksining 168-moddasi 2-qismiga ko'ra, xuddi shunday javobgarlik faqat ommaviy xotirlash yoki dafn qilish joyini vayron qilgan yoki u yerda haqoratli o'zboshimchalik sodir etgan shaxsga nisbatan paydo bo'ladi. Germaniya Jinoyat kodeksining 189-moddasiga ko'ra, marhumning xotirasini obro'sizlantiradigan jinoiy harakatlar uchun 2 yilgacha ozodlikdan mahrum qilish yoki jarima ko'rinishidagi javobgarlik nazarda tutilgan [17].

Bizni qiziqtirgan huquqiy norma nuqtayi nazaridan Avstriyaning jinoyat qonunchiligi ham e'tiborga loyiqdir. Shunday qilib, Avstriya Jinoyat kodeksining 190-moddasi marhumning jasadi, uning qismlari yoki kulini olib chiqib ketish uchun ozodlikdan mahrum qilish yoki jarima shaklida javobgarlikka tortish ko'zda tutilgan. 190-moddaning 2-qismiga ko'ra, dafn etilgan, tantanali vidolashuv yoki dafn etilgan joylardan zargarlik buyumlarini o'g'irlaganlik uchun 3 oygacha qamoq yoki 180 baravarigacha jarima jazosi belgilangan. Shuni ta'kidlash kerakki, bunday jinoyat Avstriya Jinoyat kodeksining 128-moddasiga ko'ra, og'ir o'g'irlik sifatida tasniflanadi [18].

Fransiya Jinoyat kodeksining “O‘liklarni hurmat qilishga hujumlar to‘g‘risida”gi 5-bo‘limida mavjud bo‘lgan bizni qiziqtiradigan huquqiy norma nuqtayi nazaridan Fransiyaning jinoiy qonunchiligiga murojaat qilaylik. 225-17-moddada aytilishicha, marhum jasadining daxlsizligiga qarshi har qanday jinoyat, qanday usulda bo‘lishidan qat’i nazar, shuningdek, marhumlar xotirasiga o‘rnatilgan qabrlar, yodgorliklar yoki qabrlarni buzish yoki tahqirlash har qanday yo‘l bilan bir yil muddatga ozodlikdan mahrum qilish va 100 ming frank miqdorida jarima bilan jazolanadi. Shuni ham ta’kidlash joizki, ushbu moddaga kiritilgan eslatmaga ko‘ra, agar jinoyat murdaning daxlsizligiga tajovuz qilish bilan birga bo‘lsa, jazo ikki yilgacha uzaytirilishi yoki ikki baravarigacha jarima solinishi mumkin [19].

Marhumlarning jasadlari va ular dafn etilgan joylarni tahqirlash uchun javobgarlik to‘g‘risidagi normalarning xorijiy davlatlar qonunchiligi shuni ko‘rsatadiki, anglo-sakson huquqiy oilasi mamlakatlaridan farqli o‘laroq, romano-german tizimiga mansub davlatlarning jinoyat kodekslari texnik va huquqiy tuzilishi jihatidan ancha yaxshi ishlab chiqilgan.

Qiyosiy tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, axloqqa qarshi jinoyatlar zamonaviy jinoyat huquqining eng muammoli masalalaridan biridir. Qonun chiqaruvchilar ba‘zan mamlakatlarning ushbu sohadagi jinoiy siyosatining murosasiz qarama-qarshiligidan dalolat beruvchi yondashuvlarni namoyish etadi.

Har qanday mamlakatning yetarlicha yuqori rivojlanish darajasining ko‘rsatkichi – bu davlat ichidagi va jahon hamjamiyatidagi iqtisodiy va siyosiy vaziyatning o‘zgarishini hisobga olgan holda, o‘zgartirilishi mumkin bo‘lgan moslashuvchan qonunchilik tizimi. Hozirgi vaqtda davlat va xususiy manfaatlar muvozanati tamoyilini samarali amalga oshirish asosida anglo-sakson va romano-german huquqiy oilalari mamlakatlarning allaqachon mavjud bo‘lgan huquqiy tizimlarini yaqinlashtirish jarayoni eng muhim hisoblanadi.

Chet el qonunchiligini o‘rganish ko‘rib chiqilayotgan muammoga yangicha qarash, O‘zbekiston jinoyat qonunchiligining kuchli va zaif tomonlarini aniqlash, bir qator jinoiy huquq normalarini o‘z vaqtida takomillashtirish bo‘yicha takliflar kiritish, shuningdek, O‘zbekiston Respublikasining jinoiy siyosatini sifatli kriminologik tahlil qilishga imkon beradi.

## REFERENCES

1. Criminal Code Hungary, Act C of 2012. Available at: <https://www.refworld.org/docid/4c358dd2/> (accessed 10.11.2022).
2. Kriminologiya [Criminology]. Ed. J.F. Shelley: trans. from English. St. Petersburg, Peter, 2003, 864 p.
3. Sravnitel’noye ugolovnoye pravo [Comparative criminal law]. Special part. Ed. S.P. Shcherby. Moscow, Yurlitinform, 2010, 544 p.





4. Available at: <https://3dnews.ru/970879/>.
5. Sullivan W. Violent Pornography Elevates Aggression, Researchers Say. *The New York Times*, 1980, September 30, pp. 1–3.
6. Kapinus O.S., Dodonov V.N. Otvetstvennost' za pornografiyu v sovremennom ugolovnom prave [Responsibility for pornography in modern criminal law]. *Law and Politics*, 2006, no. 12, pp. 109–118.
7. Criminal Code of the Republic of Poland, 1997, amended 2016. Available at: <https://legislationline.org/Poland#section-3/>.
8. Criminal code of the Kingdom of Sweden, 1962, amended 2021. English version. Available at: [https://legislationline.org/sites/default/files/documents/98/Sweden\\_CC.pdf/](https://legislationline.org/sites/default/files/documents/98/Sweden_CC.pdf/).
9. Criminal Code of the Federal Republic of Germany, 1971, amended 2013. English version. Available at: [https://legislationline.org/sites/default/files/documents/8c/Germany\\_CC\\_am2013\\_en.pdf/](https://legislationline.org/sites/default/files/documents/8c/Germany_CC_am2013_en.pdf/).
10. Melekhin A.V. Teoriya gosudarstva i prava [Theory of State and Law]. 2nd ed., revised and supplemented. Prepared for the ConsultantPlus system, 2009, SPS ConsultantPlus, p. 545.
11. Khalikov I.A. Ugolovnaya otvetstvennost' za narusheniye trebovaniy sokhraneniya ili ispol'zovaniya ob'yektov kul'turnogo naslediya (pamyatnikov istorii i kul'tury) narodov Rossiyskoy Federatsii [Criminal liability for violation of the requirements for the preservation or use of cultural heritage objects (monuments of history and culture) of the peoples of the Russian Federation]. PhD thesis. Moscow, 2018.
12. Ugolovnyy kodeks Italii [Italian Criminal Code]. Moscow, 2001, 216 p. Moscow, 2001, 216 p.
13. Ignatova M.A. Ugolovnoye pravo Italii: Osnovnyye instituty [Criminal Law of Italy: Main Institutions]. Abstract of PhD thesis. Moscow, 2002, 138 p.
14. Penal code France 1981. Version in force on November 13, 2022. Available at: <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000006070719/>.
15. Domrin A.N. Okhrana pamyatnikov istorii i kul'tury v Velikobritanii [Protection of historical and cultural monuments in Great Britain]. Legal protection of historical and cultural monuments in foreign countries. Collection of scientific papers. RAN INION, Institute of Legislation and Comparative Law under the Government of the Russian Federation, Moscow, 2005, 172 p.
16. Sobolev K.V. Sravnitel'nyy analiz rossiyskogo i zarubezhnogo zakonodatel'stva v oblasti okhrany pamyatnikov arkheologii [Comparative analysis of Russian and foreign legislation in the field of protection of archaeological monuments]. Bulletin of the Samara State University, 2001, p. 5.
17. Criminal Code of the Federal Republic of Germany, 1971, amended 2013. English version. Available at: [https://legislationline.org/sites/default/files/documents/8c/Germany\\_CC\\_am2013\\_en.pdf/](https://legislationline.org/sites/default/files/documents/8c/Germany_CC_am2013_en.pdf/).
18. Criminal Code of Austria. Adopted on 1974, amended 2012. Available at: [https://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p\\_isn=93674&p\\_lang=/](https://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_isn=93674&p_lang=/).
19. Penal code France 1981. Version in force on November 13, 2022. Available at: <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000006070719/>.

# KRIMINOLOGIYA VA JINOIY ODIL SUDLOV

ILMIY-AMALIY JURNAL

4 / 2022

**MUASSIS: TOSHKENT DAVLAT YURIDIK UNIVERSITETI**

**BOSH MUHARRIR:**

Q. Abdurasulova

Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish kafedrası professori, yuridik fanlar doktori

**BOSH MUHARRIR:**

Y. Kolenko

O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi Akademiyasi boshlig'i

**BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI**

N. Salayev

Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish kafedrası professori, yuridik fanlar doktori

**Mas'ul muharrir:** K. Hakimov

**Muharrirlar:** F. Muhammadiyeva, Y. Yarmolik, Sh. Yusupova

**Musahhih:** M. Patillayeva

**Texnik muharrirlar:** U. Sapayev, D. Rajapov

**Tahririyat manzili:**

100047. Toshkent shahar, Sayilgoh ko'chasi, 35.

**Tel.:** (0371) 233-66-36, 233-41-09.

**Faks:** (0371) 233-37-48.

**Veb-sayt:** [www.tsul.uz](http://www.tsul.uz)

**E-mail:** [lawjournal@tsul.uz](mailto:lawjournal@tsul.uz)

**Obuna indeksi:** 1386.

Jurnal 2023-yil 1-fevralda tipografiyaga topshirildi.

Qog'oz bichimi: A4.

Shartli 7,9 b.t. Adadi: 100. Buyurtma: № 9.

TDYU tipografiyasida chop etildi.

ISSN 2181-2179

© Toshkent davlat yuridik universiteti